

ON YILIN MUHASEBESİ
BAŞARILARI VE HAYAL KIRIKLIKLARIYLA G20

NURULLAH GÜR, ŞERİF DİLEK

ON YILIN MUHASEBESİ **BAŞARILARI VE HAYAL KIRIKLIKLARIYLA G20**

NURULLAH GÜR, ŞERİF DİLEK

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY
Tel: +49 30 20188466

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
KRİZ SONRASI G20 EKONOMİLERİNİN PERFORMANSINA KISA BİR BAKIŞ	9
G20'NİN BAŞARILARI VE HAYAL KIRIKLIKLARI	11
TÜRKİYE DÖNEM BAŞKANLIĞINDA G20	15
ARJANTİN DÖNEM BAŞKANLIĞINDA G20'NİN 2018 AJANDASI	16
SONUÇ VE ÖNERİLER	18

YAZARLAR HAKKINDA

Nurullah GÜR

2006 yılında Marmara Üniversitesi İngilizce İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümden 2008'de yüksek lisans derecesini aldı. Doktorasını 2012'de University of Essex'de tamamladı. Gür, halen İstanbul Medipol Üniversitesi Ekonomi ve Finans Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ekonomik gelişme, finans-reel sektör ilişkisi ve uluslararası politik iktisat alanlarında çeşitli uluslararası dergilerde yayınları bulunmaktadır.

Şerif DİLEK

Lisans ve Yüksek lisans eğitimini İşletme ve Deniz Ekonomisi alanında tamamladı. Doktora derecesini Marmara Üniversitesi Ortadoğu Ekonomi Politik Anabilim Dalı'ndan aldı. Akademik eğitiminin yanında uzun bir süre özel sektörde çalışan Dilek, uluslararası ekonomi politik, Ortadoğu'da siyaset-ekonomi ilişkisi, uluslararası iktisat ve kalkınma gibi alanlarda çalışmalarına devam etmektedir.

ÖZET

Lehman Brothers'ın iflas edip dünyanın Küresel Finans Krizi gerçeğiyle yüzleşmeye başlamasının ardından on yıl geçmiştir. Krizin ardından politika yapımı açısından ön plana çıkan aktörlerin başında G20 gelmektedir. G20, Küresel Finans Krizi'nin etkilerini azaltması ve yeni krizleri önleyecek reformlara öncülük etmesi beklenen bir platformdur. Ancak son birkaç yıldır liderler zirvelerinde küresel siyasete dair konuların giderek daha fazla ağırlık kazanması ülkeler arasındaki fikir ve çıkar farklılıklarını daha da derinleştirerek G20'nin etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır. Son yıllardaki küresel yönetim meselesinde uzlaşının sağlanamadığı zirveler daha sönük geçmekte ve sonuç bildirgeleri iyimserlikten uzak kalmaktadır. Yerleşik ve yükselen güçler arasındaki küresel reform önceliklerinde görülen ayrışmalar daha belirgin hale gelmiştir. Küresel finansal mimarının yeniden şekillenmesine pozitif katkılar sağlasa da kurumsal bir sekreteryaya ve yaptırım gücüne sahip olmayan G20 vaat ettiği birçok politikayı hayata geçirememiştir. Bu da küresel ekonominin gidişatında iyimser beklentilerin yerini hayal kırıklıklarına bırakmasına sebep olmaktadır.

Bu yıl G20 dönem başkanlığını devralan Arjantin, Liderler Zirvesi'nin ilk kez Güney Amerika'da düzenlenmesine öncülük etmektedir. Buenos Aires'te yapılan zirvenin ana teması "adil ve sürdürülebilir bir kalkınma için fikir birliği sağlamak" olarak belirlenmiştir. G20 dönem başkanı Arjantin bu tema kapsamında "iş hayatının geleceği", "kalkınma için altyapı" ve "sürdürülebilir gıda geleceği" şeklinde özetlenebilecek üç öncelik saptamıştır. Her ne kadar Arjantin hem kıtanın sesi olma hem de gelişmekte olan ülkelerin kalkınma meselesini gündeme getirme fırsatı taşısa da bu zirvenin odağında ABD'nin geleneksel müttefiklerini karşısına alma pahasına izlediği korumacı politikalar, ABD-Çin arasında karşılıklı misillemelerle sürdürülen ticaret savaşı ve İran yaptırımları bulunmaktadır. Bu analiz Arjantin dönem başkanlığında gerçekleşen G20'nin 2018 ajandasını, Küresel Finans Krizi'nin üzerinden geçen on yıl sonrasında zirvenin küresel ölçekli yapısal sorunları çözmeye ve küresel ekonomiye destek olmada ne derece başarılı olduğunu ve G20 ile ilgili yaşanan hayal kırıklıklarını ele almaktadır.

Analiz Arjantin dönem başkanlığında gerçekleşen G20 zirvesinin 2018 ajandasını, sorunları çözmeye ne derece başarılı olduğunu ve G20 ile ilgili yaşanan hayal kırıklıklarını ele almaktadır.

GİRİŞ

2008'de tüm dünyayı sarsan Küresel Finans Krizi'nin üzerinden on yıl geçmiştir. Kriz özellikle gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümenin yavaşlamasına, milyonlarca insanın işsiz kalmasına ve gelir dağılımının bozulmasına yol açmıştır. Krizin yarattığı bu ortamın bir yansıması olarak dünyanın birçok ülkesinde aşırı sağ parti ve siyasetçiler oy oranlarını hissedilir ölçüde artırmıştır. Aradan geçen süreye rağmen bu krize yol açan sebeplerin uzun yıllardır orta ve dar gelirli sınıflar üzerine oluşturduğu negatif etkiyi telafi edici önlemlerin birçoğunun alınmamasına devam etmesi; Donald Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanı seçilmesi ve İngilizlerin Brexit kararı alması gibi son döneme damgasını vuran siyasi tercihlerle belli oranlarda etki etmiştir. Krizin ardından geçen tam on yıla rağmen yapısal problemlerin çok önemli bir kısmı çözüme kavuşturulamamış, küresel büyüme performansı hedeflenen ölçüde yukarıya taşınamamış ve birçok insanın reel geliri kriz öncesi seviyeye dönememiştir.

Oysa filmi başa sardığımızda krizin yarattığı şok etkisi sonrasında bu krize yol açan ve gelecek krizlere neden olma potansiyeline sahip yapısal sorunları küresel ölçekte çözmeye, ülkelerin uyguladıkları politikalar arasındaki koordinasyonu sağlamaya, küresel ticaret ve finans sistemini daha

adil ve kapsayıcı hale getirmeye ve küresel kalkınmayı gerçekleştirme yolunda kalıcı adımlar atmaya yönelik bir umudun belirdiği hatırlanmaktadır. 1999'da kurulan ancak Küresel Finans Krizi'ne kadar aktif bir şekilde çalışmayan G20 platformu kriz sonrasında bu zorlu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik uluslararası siyasette en üst düzeyde destek olma misyonunu üstlenmiştir. G20 ülkelerinin dünyadaki ekonomik çıktının yüzde 85'ini, uluslararası ticaretin yüzde 75'ini ve dünya nüfusunun üçte ikisini oluşturması bu platforma önemli bir temsiliyet avantajı sunmaktadır.

Bu yıl Arjantin ev sahipliğinde G20 Liderler Zirvesi'nin on üçüncüsü düzenlenmektedir (Tablo 1).¹ Bu analizde aradan geçen on yıl sonrasında G20'nin küresel ölçekli yapısal sorunları çözmeye ve küresel ekonomiye destek olmada ne derece başarılı olduğu, yaşanan hayal kırıklıkları ve Arjantin dönem başkanlığında G20'nin politika ajandası ele alınmaktadır.

TABLO 1. G20 DÖNEM BAŞKANLIKLARI VE LİDERLER ZİRVESİ

Dönem Başkanı	Zirvenin Düzenlendiği Şehir	Yıl
ABD	Washington	2008
İngiltere	Londra	2009
ABD	Pittsburgh	2009
Kanada	Toronto	2010
Güney Kore	Seul	2010
Fransa	Cannes	2011
Meksika	Los Cabos	2012
Rusya	St. Petersburg	2013
Avustralya	Brisbane	2014
Türkiye	Antalya	2015
Çin	Hangzhou	2016
Almanya	Hamburg	2017
Arjantin	Buenos Aires	2018
Japonya*	Osaka	2019
Suudi Arabistan*	Riyad	2020

* G20 dönem başkanlığını devralacak ülkeler
Kaynak: G20, www.g20.org, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2018).

1. Küresel Finans Krizi'nin etkilerinin en derinden hissedildiği 2009 ve 2010 yıllarında liderler zirvesi yılda iki kez düzenlenmiştir.

KRİZ SONRASI G20 EKONOMİLERİNİN PERFORMANSINA KISA BİR BAKIŞ

Birçok G20 ülkesi 2009'da negatif büyüme yaşamıştır. Avrupa Birliği (AB) genelinde ve Japonya'da büyüme rakamları ABD'den daha ağır oranlarda daralmıştır. ABD'nin özellikle genişletici para politikasını devreye daha hızlı sokması ve daha dinamik bir ekonomik yapıya sahip olması bu konuda avantaj sağlamıştır. Troyka'nın sunduğu yanlış reçete neticesinde Yunanistan'daki krizin ağırlaşması, birçok Avrupa ülkesinin maliye politikasında kemer sıkması ve Avrupa

Merkez Bankası'nın (ECB) ilk etapta parasal genişleme programını tercih etmemesinin neticesi olarak AB ekonomisi 2012'de teknik olarak yeniden resesyona girmiştir. Alman ekonomisi güçlü mali durumu ve imalat sanayii sayesinde kriz sonrasında diğer AB ülkelerine kıyasla daha yüksek büyüme rakamları tutturmayı başarmıştır.

Çin ve Hindistan haricindeki gelişmekte olan ülkeler de 2009'da büyüme performansı açısından kötü bir yıl yaşamıştır. Batılı ülke ekonomilerinin sert bir şekilde daralması sonrasında küresel ticaret hacminde yaşanan gerileme krizin gelişmekte olan ülkeleri en çok ihracat kanalıyla vurmasına neden olmuştur. Beklentilerin kötüleşmesi de geçici olarak gelişmekte olan ekonomileri sarsmıştır.

TABLO 2. G20 ÜLKELERİNDE GSYH (TRİLYON DOLAR)

Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ABD	14,718	14,418	14,964	15,517	16,155	16,691	17,427	18,120	18,624	19,390
AB	19,137	17,102	16,987	18,350	17,292	18,029	18,635	16,416	16,491	17,277
Japonya	5,037	5,231	5,700	6,157	6,203	5,155	4,850	4,394	4,949	4,872
Çin	4,598	5,109	6,100	7,572	8,560	9,607	10,482	11,064	11,190	12,237
Almanya	3,752	3,418	3,417	3,757	3,543	3,752	3,890	3,375	3,477	3,677
Fransa	2,918	2,690	2,642	2,861	2,683	2,811	2,852	2,438	2,465	2,582
İngiltere	2,890	2,382	2,441	2,619	2,662	2,739	3,022	2,885	2,650	2,622
İtalya	2,390	2,185	2,125	2,276	2,072	2,130	2,151	1,832	1,859	1,934
Rusya	1,660	1,222	1,524	2,051	2,210	2,297	2,063	1,368	1,284	1,577
Brezilya	1,695	1,667	2,208	2,616	2,465	2,472	2,455	1,802	1,793	2,055
Kanada	1,549	1,371	1,613	1,788	1,824	1,842	1,799	1,559	1,535	1,653
Hindistan	1,186	1,032	1,656	1,823	1,827	1,856	2,039	2,102	2,274	2,597
Meksika	1,109	0,900	1,057	1,180	1,201	1,274	1,314	1,169	1,076	1,149
Avustralya	1,052	0,926	1,144	1,394	1,543	1,573	1,464	1,349	1,208	1,323
Kore	1,002	0,901	1,094	1,202	1,222	1,305	1,411	1,382	1,414	1,530
Türkiye	0,764	0,644	0,771	0,832	0,873	0,950	0,934	0,859	0,863	0,851
Endonezya	0,510	0,539	0,755	0,892	0,917	0,912	0,890	0,860	0,932	1,015
Suudi Arabistan	0,519	0,429	0,528	0,671	0,735	0,746	0,756	0,654	0,644	0,683
Arjantin	0,361	0,332	0,423	0,530	0,545	0,552	0,526	0,594	0,554	0,637
Güney Afrika	0,287	0,297	0,375	0,416	0,396	0,366	0,350	0,317	0,295	0,349

Kaynak: Dünya Bankası

TABLO 3. G20 ÜLKELERİNDE EKONOMİK BÜYÜME (YÜZDE)

Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ABD	-0,29	-2,78	2,53	1,60	2,22	1,68	2,57	2,86	1,49	2,27
AB	0,48	-4,35	2,10	1,71	-0,42	0,26	1,74	2,32	1,96	2,44
Japonya	-1,09	-5,42	4,19	-0,12	1,50	2,00	0,37	1,35	0,94	1,71
Çin	9,65	9,40	10,64	9,54	7,86	7,76	7,30	6,90	6,70	6,90
Almanya	1,08	-5,62	4,08	3,66	0,49	0,49	1,93	1,74	1,94	2,22
Fransa	0,20	-2,94	1,97	2,08	0,18	0,58	0,95	1,07	1,19	1,82
İngiltere	-0,47	-4,19	1,69	1,45	1,48	2,05	3,05	2,35	1,94	1,79
İtalya	-1,05	-5,48	1,69	0,58	-2,82	-1,73	0,11	0,95	0,86	1,50
Rusya	5,25	-7,82	4,50	5,28	3,66	1,79	0,74	-2,83	-0,22	1,55
Brezilya	5,09	-0,13	7,54	3,99	1,93	3,01	0,51	-3,55	-3,47	0,98
Kanada	1,00	-2,95	3,08	3,14	1,75	2,48	2,86	1,00	1,41	3,05
Hindistan	3,89	8,48	10,26	6,64	5,46	6,39	7,41	8,15	7,11	6,62
Meksika	1,14	-5,29	5,12	3,66	3,64	1,35	2,85	3,27	2,91	2,04
Avustralya	3,66	1,92	2,05	2,45	3,89	2,64	2,56	2,35	2,83	1,96
Kore	2,83	0,71	6,50	3,68	2,29	2,90	3,34	2,79	2,93	3,06
Türkiye	0,85	-4,70	8,49	11,11	4,79	8,49	5,17	6,09	3,18	7,42
Endonezya	6,01	4,63	6,22	6,17	6,03	5,56	5,01	4,88	5,03	5,07
Suudi Arabistan	6,25	-2,06	5,04	10,00	5,41	2,70	3,65	4,11	1,67	-0,74
Arjantin	4,06	-5,92	10,13	6,00	-1,03	2,41	-2,51	2,73	-1,82	2,86
Güney Afrika	3,19	-1,54	3,04	3,28	2,21	2,49	1,85	1,28	0,57	1,32

Kaynak: Dünya Bankası

Söz konusu ülkelerin finans piyasalarının görece sığ olması ve bankacılık sektörlerinin Amerikan bankaları ile görece daha az bağlantısının bulunması krizin finans kanalı ile bu ülkeleri negatif etkilemesini sınırlandırmıştır.

Aralarında Türkiye'nin de yer aldığı gelişmekte olan ülkeler 2010 ile birlikte büyüme rakamlarını hızla yukarıya taşımayı başarmıştır. Bu pozitif gelişme ile birlikte gelişmekte olan ülkelerin küresel şoklardan eskisi kadar etkilenmeyerek bir ayrışma (*decoupling*) yaşadıkları tezi o dönem sıkça dillendirilmiştir. O dönemde gelişmekte olan ülkelerin ciddi ekonomik problemlerinin bulunmaması, genişletici maliye politikası kullanabilmek için hareket alanlarının olması, yüksek

kar ve getiri potansiyeline sahip yatırım imkanları sunmaları ve ABD'de başlayan parasal genişleme programı kapsamında sunulan likiditenin bir kısmının bu ülkelere yönelmesi kriz sonrası yaşanan hızlı toparlamanın altında yatan temel sebeplerdir. Likiditenin bol, faizlerin ise düşük olması gelişmekte olan ülkelerdeki şirketlerin döviz cinsinden borçlanmalarını teşvik etmiştir.

Küresel Finans Krizi sonrası G20 ülkeleri arasında yaşanan önemli gelişmelerden biri de Çin'in 2012 sonrasında ihracata dayalı büyüme modelinden iç talebe dayalı büyüme modeline geçiş yapmaya başlamasıdır. Küresel ticaret hacminde yaşanan daralma, kriz sonrası birçok ülkede imalat sanayiine verilen önemin artması, Çin'de işçi üc-

retlerinin yükselmesi ile birlikte küresel değer zincirinin Vietnam, Tayland, Filipinler ve Endonezya gibi ülkelere kayması ve kendi ülkesinde yükselen orta sınıfın artan ihtiyaçlarına cevap verme ihtiyacı Çin'i böyle bir büyüme modeli değişikliğine itmiştir. Bu geçiş döneminde Çin ekonomisi daha yavaş büyümeye başlamıştır. Çin küresel ekonomide son on yılda yaşanan bunca badireye rağmen GSYH'sini 4,6 trilyon dolardan 12 trilyon dolara yükseltmeyi başarmıştır. ABD, Japonya ve AB ülkelerinin görece zayıf bir büyüme performansı gösterdiği dönemde Çin küresel ekonomiden aldığı payı yaklaşık iki kat artırmıştır.

FED'in önce parasal genişlemeyi yavaşlatarak sonlandırmaya başlaması ve akabinde faizleri kademeli olarak artırması uluslararası fonların özellikle gelişmekte olan ülkelere çıkmaya başlamasına yol açmıştır. Faizlerin yükselmesi ve gelişmekte olan ülke para birimlerinin değer kaybetmesi bir taraftan yeni yatırımların önünü keserken bir taraftan da mevcut borçların geri ödemesinde zorluk yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durumun bir neticesi olarak gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme oranları gerilemeye ve istikrarsız hale gelmeye başlamıştır. Arjantin ekonomisi 2012, 2014 ve 2016 yıllarında daralmıştır. Petrol fiyatlarının hızla düşmesinin ve Ukrayna'da yaşanan gerilim sonrasında Batılı ülkelerin uyguladığı yaptırımların etkisiyle Rusya ekonomisi 2015 ve 2016'da resesyona girmiştir. Enerji fiyatlarındaki gelişmelere siyasi çalkantılar da eklenince Brezilya ekonomisi iki yıllık bir resesyona yaşamıştır.

Türkiye Gezi Parkı Şiddet Eylemleri, 17-25 Aralık yargı operasyonları, terör olayları ve 15 Temmuz başarısız darbe girişimi gibi yaşadığı ciddi sıkıntıları yerinde politika manevralarıyla 2018'e kadar ekonomiye çok ciddi zarar vermeden atlattığı başarıdır.² Türkiye ekonomisi TL bazında hızlı büyümeye devam etse de TL'nin dolar karşısında değer kaybetmesinin bir yansı-

2. Nurullah Gür ve Mevlüt Tatlıyer, "15 Temmuz'a Giden Sürecin Ekonomi Politikası", *15 Temmuz Geçmiş-Gelecek*, ed. Abdurrahman Babacan, (Pinar Yayınları, İstanbul: 2018), ss. 209-230.

ması olarak dolar bazında GSYH artışı sınırlı kalmıştır. 2018'de ABD ile ilişkilerin gerilmesi ve uluslararası medyada çıkan bazı manipülatif haberlerin beslediği iki (Mayıs ve Ağustos) spekülasyon atak sonrası kurda yaşanan ani artış ekonominin bir dengelenme sürecine girmesini zorunlu kılmıştır. Yeni Ekonomi Programı'nda belirtildiği üzere Türkiye 2020'ye kadar enflasyon ve cari açığı düşürmeyi önceleyen, ekonomik büyümeyi ikinci planda tutan bir yola girmiştir.

Son olarak gelişmiş G20 ülkelerinin performansına bakmakta fayda var. Müzmin durgunluk (*secular stagnation*) tartışmalarına³ rağmen ABD ve AB ülkeleri 2014 ile birlikte daha istikrarlı bir büyüme patikasına girmiştir. Ekonomik büyümenin artmasıyla birlikte işsizlik oranları gerilemeye başlamıştır. Ancak son dönemde yaşanan bazı gelişmeler Batılı gelişmiş ülkelerde 2020 veya 2021 gibi yeni bir resesyona olasığını artırmaktadır. Genişletici politikaların sonlanması, faizlerin artması, Brexit sürecinin uzaması, aşırı sağın yükselişi ve İtalya bütçesi gibi sorunların AB üzerinde baskı oluşturması, ticaret savaşlarının fitilinin ateşlenmesi ve borçluluk seviyesinin dünya genelinde krizden sonra hızla artmaya devam etmesi resesyona riskini besleyen unsurlardır.⁴

G20'NİN BAŞARILARI VE HAYAL KIRIKLIKLARI

İlk G20 toplantılarının en önemli kazanımı dünya liderlerinin Küresel Finans Krizi'nin patlamasına yol açan fay hatlarını dürüst bir şekilde ortaya koymaları olmuştur. Finans sektörüne yönelik gerekli denetim ve düzenlemelerden uzaklaşılması, finansal kurumların yatırımcılar tarafından anlaşılması zor yeni enstrümanlar ortaya çıkararak

3. "Debate: Stiglitz vs. Summers on Secular Stagnation", *Project Syndicate*, 4 Eylül 2018.

4. Küresel ekonomi için risk teşkil eden faktörler için bkz. Nouriel Roubini ve Brunello Rosa, "The Makings of a 2020 Recession and Financial Crisis", *Project Syndicate*, 13 Eylül 2018; Nurullah Gür, "Are the Fault Lines in the Global Economy Starting to Crack Again?", *The New Turkey*, 12 Ekim 2018.

aşırı kaldıraçlı ve riskli işlemlere yoğunlaşmaları, bazı bankaların küresel ekonomiyi tehdit edecek oranda aşırı büyümeleri, uluslararası derecelendirme kuruluşlarının şeffaflıktan uzak ve çıkar çatışmasına sebebiyet veren çarpık yapısı ve dünyanın en büyük iki ekonomisi olan ABD ve Çin arasındaki tüketim-tasarruf dengesizliği gibi çeşitli faktörler krizi ortaya çıkaran temel dinamikler olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte söz konusu sorunlara ülkeler arasında koordineli bir şekilde hareket edilerek yapısal çözümler üretilmedikçe küresel ekonominin risk altında olmaya devam edeceğinin altı kalın çizgilerle çizilmiştir. Özellikle Batılı gelişmiş ülkelerin finans piyasalarının düzgün işlediğini, finansal küreselleşmenin her ülkeye ve toplumun her kesimine katkı sağlayacağını ve krizlerin ortaya çıkmasında piyasaların değil kamunun yanlış politikalarının neden olduğunu savunan bir anlayıştan çıkıp yukarıda saydığımız sorunları ve çarpıklıkları itiraf etmeleri başlangıç açısından pozitif bir gelişme olmuştur.⁵

G20'nin öncelemeyle birlikte finans piyasalarının daha iyi denetlenmesi ile ilgili bir dizi adımlar atılmıştır. Bankacılık sektörünün özellikle sistematik riskler karşısında zayıf kalmasını önlemek adına Basel III düzenlemeleri devreye sokulmuştur. Basel III ile birlikte yalnızca mikro ihtiyati değil makro ihtiyati yönde de düzenlemeler getirilmiştir. Bununla birlikte küresel ölçekte sistematik açıdan önemli olan büyük finansal kurumlar listesi her yıl yayınlanmakta, bu kurumlar daha sıkı denetim ve düzenlemelere tabi tutulmaya çalışılmaktadır. Büyük finans kurumlarının zor duruma düşüp krizlerin küresel ekonominin geneline yayılmasını ve kurtarma paketlerinin vergi ödeyenler üzerinde yük oluşturmasını önlemek açısından ulusal ve uluslararası denetleyici birimlerin bu büyük kurumlar üzerine daha fazla yoğunlaşmaları bir zorunluluktur. ABD'de Oba-

ma döneminde devreye giren Dodd-Frank Yasası da büyük bankaların daha sıkı bir şekilde denetlenerek ve kurallara tabi tutularak sistemik risklere neden olmamalarının önüne geçmeye çalışmak açısından yetersiz ama olumlu bir adımdır.

Ancak Donald Trump'ın başkan olması ile birlikte Dodd-Frank Yasası ve alt kıvrımlarının getirdiği değişiklikler zamanla kaldırılmaya başlanmıştır.⁶ Trump'ın bu adımları ortaya konan reformların etkinliğini azaltarak "batmak için çok büyük" sorununun canlanmasına neden olmaktadır. Bu durum Çin için de geçerlidir. Çin'deki büyük kamu bankaları Küresel Finans Krizi sonrası hızlı büyüme tempolarını sürdürerek çok daha büyük hale gelmişlerdir.⁷ Bununla birlikte bankalar gibi faaliyet gösteren ancak denetim ve düzenlemelere tabi olmayan gölge bankacılık sektörünün Çin'deki hızlı yükselişi ekonomi için ciddi bir risk unsurudur.⁸ Dünyanın önemli finans merkezlerinde faaliyet gösteren finans kurumlarının bu kadar büyümesi ulusal ve uluslararası siyasete aşırı nüfus etme, finans kaynaklarının etkisiz dağılması, yeni krizleri tetikleme ihtimali ve batmaları halinde vergi ödeyenlere ekstra yük bindirme gibi çeşitli sorunlara neden olmaktadır.

1980'lerle birlikte gelişmekte olan ülkelerin küresel ticaret ve ekonomiden aldıkları payda kayda değer bir artış yaşanmasına rağmen küresel yönetimdeki söz hakları ekonomik güçleri ile orantısız kalmaya devam etmiştir. G20 toplantılarında bu konu sıkça gündeme gelmesine rağmen başta ABD olmak üzere bazı Batılı gelişmiş ülkeler Bretton Woods ikizleri olarak bilinen Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kurumların yönetimlerindeki ağırlıklarını kaybetmemek için daha adil söz hakkı paylaşımına ayak diremektedirler. Yıllarca süren çabanın

5. Nurullah Gür, "G20 and the Global Financial Governance", *SETA Analysis*, Sayı: 14, (Mart 2015); Türkçe çevirisi için bkz. Nurullah Gür, "G20 ve Küresel Finans Yönetimi", *SETA Analiz*, Sayı: 129, (Haziran 2015).

6. Dennis Kelleher, "Too Big to Fail Is Alive and Kicking", *American Banker*, 1 Ağustos 2018.

7. Matt Egan, "Too-Big-to-Fail Banks Keep Getting Bigger", *CNN Business*, 21 Kasım 2017.

8. Çin'deki gölge bankacılık sorunu için bkz. Fatih Oktay, *Çin: Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri*, (İş Bankası Yayınları, İstanbul: 2017), ss. 230-245.

neticesinde ABD geç de olsa Çin, Türkiye, Hindistan, Meksika ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerin IMF'deki oy hakkını artıran reform teklifini onaylamıştır. Bu gelişme G20'nin ufak da olsa bir başarısı olarak kayıtlara geçmiştir.

IMF kaynakları Küresel Finans Krizi gibi depresyonların etkilerini bertaraf etmek için yetersiz kalmaktadır. İlk birkaç G20 toplantısında IMF'nin kaynak yetersizliği sorunu masaya yatırıldıktan sonra kaynakları artırmaya yönelik ilave destek programları devreye sokulmuştur. 2008'in sonunda 400 milyar dolar olan IMF'nin toplam finansal kaynakları 2017 sonu itibarıyla 1,4 trilyon dolara yükselmiştir.⁹ Bu yeni kaynak ve programlar sonrasında bile IMF'nin kapasitesi finansal oynaklık ve krizlerin diğer ülkelere yayılması gibi risklerle baş edebilecek bir seviyeye çıkarılamamıştır.

IMF'de gerçekleştirilen son reformdan sonra ABD, Almanya, Fransa, İtalya ve Japonya başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkenin küresel GSYH içindeki paylarında düşüş yaşanmışken Çin, Hindistan, Endonezya ve Türkiye gibi ülkelerin payında ise artış görülmüştür.¹⁰ Bu durum IMF'de kota ve oy dağılımında yeni bir reforma gidilmesi gerektiğine işaret eden bir gelişmedir. ABD kota artırımının oy oranlarını değiştireceğini hesaba katarak mevcut şartlarda ülkelerin IMF'ye yeni kaynak aktarımı yapmasının gereksiz olduğunu savunmaktadır. 2020 veya 2021 gibi küresel ekonominin yeni bir durgunluk ile karşılaşabileceğine dair sinyallerin geldiği ortamda IMF'nin mevcut kaynaklarının daha ciddi bir şekilde sorgulanması gerekmektedir. IMF ile ilgili bir başka eleştiri konusu kriz zamanlarında ülkelerin farklı sorun ve yapılarını görmezden gelerek sunduğu tek tip reçetelerin krizlerin daha da derinleşmesine neden olmalarıdır.

G20 oluşumunun yapısal bir iyileşmeyi sağlayamadığı diğer kurum Dünya Bankası'dır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu alt-

yapı yatırımlarının finanse edilmesi ile ilgili Dünya Bankası kaynakları yetersiz kalmaktadır. Dünya Bankası'nın da bu alanda yeteri kadar aktif olamaması dünya genelindeki altyapı açığı sorununun her geçen yıl büyümesine yol açmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksullukla ilgili son otuz yılda belli mesafeler kat edilse de bu başarının arkasında Çin ve Hindistan'da yaşanan ekonomik gelişmenin olduğu unutulmamalıdır. Bu iki ülke dışarıda tutulduğunda geri kalan gelişmekte olan ülkelerde küresel ekonomiyi tehdit eden bu iki büyük sorunla ilgili anlamlı bir gelişme kaydedildiğini söylemek güçtür. Dünya Bankası gelir dağılımı ve yoksulluğa yönelik eğitim, sağlık ve sosyal koruma gibi alanlarda iyi niyetli programlar oluşturmaya çalışsa da sorunların büyüklüğü göz önüne alındığında bu girişimler yetersiz kalmaktadır.

Bretton Woods kurumlarının kaynak yetersizliği ve yönetimlerinde Batılı gelişmiş ülkelerin elinde tuttuğu dengesiz güç ağırlığı geliştirmekte olan ülkeleri alternatif arayışlara itmektedir.

IMF başkanının Avrupalı ve Dünya Bankası başkanının ABD'li olması şeklinde yazılı olmayan bir kural bulunmaktadır. Bu durum geliştirmekte olan ülkeler gözünde bu iki kurumun itibarını zedelemektedir. 2012'de dönemin ABD Başkanı Barack Obama'nın aday göstermesi sonrasında Dünya Bankası Başkanı olarak seçilen Asya asıllı ABD'li Jin Yong Kim bu döngüyü biraz olsun kırmıştır.

Bretton Woods kurumlarının kaynak yetersizliği ve yönetimlerinde Batılı gelişmiş ülkelerin elinde tuttuğu dengesiz güç ağırlığı geliştirmekte olan ülkeleri alternatif arayışlara itmektedir. Çin tarafından başlatılan bir girişim olan Asya Altyapı Yatırım Bankası ve BRICS ülkelerinin ortaklaşa kurduğu Yeni Kalkınma Bankası bu alternatif

9. Edwin M. Truman, "IMF Quota and Governance Reform Once Again", *Peterson Institute for International Economics*, (Mart 2018).

10. Truman, "IMF Quota and Governance Reform Once Again".

arayışlarına örnek gösterilebilir. G20'nin inisiyatifile IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlarda yapısal reformların gerçekleşemesi durumunda önümüzdeki yıllarda bölgesel yatırım ve kalkınma bankalarının ağırlığının artması sürpriz olmayacaktır. Bölgesel oluşumlar kalkınma yolunda anlamlı katkılar sunma potansiyeline sahip olsalar da küresel sorunlara yönelik kalıcı çözümlerin oluşturulmasının yolunun uluslararası kurumları daha kapsayıcı, itibarlı ve etkin hale getirmekten geçtiği unutulmamalıdır.

Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının oligopolcü yapısı, notlama kriterlerinin şeffaf olmaması, çıkar çatışmasına açık yapıları ve kimi zaman ekonomik temellerden uzak bir şekilde verdikleri siyasi içerikli not kararları ciddi eleştirilere neden olmaya devam etmektedir. Türkiye, Çin, Brezilya ve Rusya başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülke kredi derecelendirmelerinde negatif ayrımcılığa maruz kaldığını düşünmektedir.¹¹ Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları piyasaları yanlış yönlendiren hatalı notlama kararlarından dolayı cezalar ödemek zorunda kalmıştır. Bu cezalar olumlu bir adım olmasına rağmen bu kurumların kazandığı paraların yanında meblağ olarak düşük kalmaktadır. Getiri ile ceza arasındaki makasın bu denli açık olması bu kurumların notlama alışkanlıklarını değiştirmeye yönelik ciddi bir baskı oluşmasına yol açmaktadır. G20 ülkelerinden bu piyasaya yeni oyuncuların girmesi gerektiğine dair net bir görüş bildirilse de piyasanın yapısını değiştirecek girişim veya girişimler henüz ortaya çıkmamıştır.

G20'nin küresel dengesizliklere neden olan sorunlara çözüm üretmekte yetersiz kaldığı bir başka alan borç meselesidir. Aşırı borçlanma krizlerin en temel tetikleyicilerinden biridir. Belli dönemlerde hane halkı veya şirketlerin, belli dönemlerde de kamunun aşırı borçlanması ekonomileri iç ve dış şoklara karşı korumasız bırak-

maktadır. Küresel Finans Krizi'nden sonra dünya genelinde borçluluk seviyesini düşürmeye yönelik politikaların ortaya konması gerekirken krizin etkilerinden çıkmaya yönelik maliye politikasından ziyade para politikası enstrümanlarına aşırı ağırlık verilmesi neticesinde tarihi dip seviyelere inen faiz oranları hane halkı ve şirketlerin daha fazla borçlanmasının önünü açmıştır. Küresel borç stoku 2008 sonrasında yüzde 50 oranında artarak 247 trilyon dolara yükselmiştir.¹² Borçluluk seviyesindeki bu hızlı artış yeni krizlere davetiye çıkaran tehlikeli bir gelişmedir.

Gelir ve servet eşitsizliği küresel ekonomiyi tehdit etmeyi sürdürmektedir. G20 bazı toplantılarda bu sorunun altını çizse de çözüme yönelik elle tutulur bir adım atıldığını söylemek mümkün değildir. Kriz sonrası özellikle gelişmiş ülkelerde atılan parasal genişleme hamleleri yüksek potansiyele sahip yatırımların finanse edilmesi ve dar gelirli vatandaşların refah seviyesinin korunmasından ziyade uluslararası finans kurumlarının kurtarılması, büyük şirketlerin hisse geri alımları yapmaları ve kısa vadede getirisi yüksek verimsiz yatırımları finanse etmek için kullanılmıştır. Para politikalarının dengesiz bir şekilde belirlenmesi varlık fiyatlarında aşırı değerlenme kanalıyla gelir ve varlık eşitsizliğinin kriz sonrasında artmasına neden olmuştur.¹³

G20 ülkelerinin gelir ve varlık eşitsizliğine yönelik atabileceği adımların başında vergi cennetleri ile mücadele edip vergi adaletini sağlamak gelmektedir. Krizin meydana getirdiği ekonomik ve sosyal çöküntü sonrasında en çok tartışılan konulardan birisi de dünya zenginlerinin daha az vergi ödemek için varlıklarının azımsanmayacak tutarlarını offshore hesaplar diye tabir edilen vergi cennetlerinde tutmalarıdır. Birçok insanın işsiz kaldığı, kemer sıkma politikaları kapsamında orta ve dar gelirli insanları ilgilendiren vergilerin artırıldığı ve kamu harcamalarının azaltıldığı bir ortamda zengin ke-

11. Nurullah Gür, "Telaşlı Not İndirim Kararı", *Sabah Perspektif*, 5 Mayıs 2018.

12. Natasha Turak, "Global Debt Hits a New Record at \$247 Trillion", CNBC, 11 Temmuz 2018.

13. Dietrich Domanski, Michela Scatigna ve Anna Zabai, "Wealth Inequality and Monetary Policy", *BIS Quarterly Review*, (Mart 2016).

simlerin trilyonlarca dolarlık varlıklarını vergi ödememek için kaçırılmaları bütün dünyada tepkiyle karşılanmaktadır. Vergi cennetlerinde yatan paranın miktarı ile ilgili kesin ve güncel verilere ulaşmak mümkün değildir. Ancak Gabriel Zucman tarafından derlenen verilere göre küresel finansal servetin yaklaşık yüzde 8'inin (2013 rakamlarına göre 5 trilyon 800 milyar avro) vergi cennetlerinde tutulduğu tahmin edilmektedir.¹⁴

Vergisi ödenmeyen bu finansal varlıklar ülkeler için ciddi bir vergi kaybıdır. Bu vergi kayıpları devlet kapasitesini aşağı çekerek altyapıdan sosyal harcamalara kadar ekonomik gelişmeyi ilgilendiren birçok alana yeteri kadar kaynak artırılamamasına neden olmaktadır.

G20 ülkeleri vergi cennetlerinin önünü kesmek için ikili anlaşmalara imza atmıştır. Ancak ülkeler arasında tam koordinasyon sağlanmadan bu sorunun çözülmesi mümkün değildir. Anlaşmaya tabi olmayan üçüncü ülkeler vergi kaçırmak isteyen varlıklı insanlar için alternatif güzergahlar olmaya devam etmektedir.¹⁵ Yüksek kar ve getirilerinden kamuya daha fazla pay vermek istemeyen küresel elitler bu anlaşmaların oluşmaması için ekonomik ve siyasi güçlerini sonuna kadar kullanacaktır.

TÜRKİYE DÖNEM BAŞKANLIĞINDA G20

Türkiye 2015'te G20'nin dönem başkanlığı rolünü üstlenmiştir. G20 Liderler Zirvesi 15-16 Kasım tarihlerinde Antalya'da gerçekleşmiştir. Türkiye dönem başkanlığındaki G20'nin ana temaları "kapsayıcılık", "uygulama" ve "yatırım" olmuştur. "Kapsayıcılık" konusu iki boyutta ele alınmıştır. İlk olarak refahın daha adil bir şekilde dağılması için iş gücünün pastadan aldığı payın artırılması ve işsizlikle mücadelede önemli fonksiyonları

olan KOBİ'lerin güçlendirilmesine yönelik politikalar ele alınmıştır. Kapsayıcılığın ikinci boyutu olan uluslararası alanda ise düşük gelirli gelişmekte olan ülkelerin daha hızlı ve istikrarlı büyüme yolunda karşılaştıkları problemlerin çözümü için bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylece hem ülkelerin kendi içinde hem de ülkeler arasında refahın daha adil bir şekilde paylaşılmasıyla ekonominin kapsayıcı bir yapıya kavuşturulması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

"Yatırım" konusunda ise dünya genelinde istinasız bütün ülkelerin ciddi ihtiyaç duyduğu altyapı yatırımlarının ekonomik büyüme ve gelişme açısından önemi ve bu yatırımları kamu maliyesi üzerinde çok fazla baskı oluşturmadan özel sektörü de işe dahil eden finansman yöntemleri üzerinde durulmuştur. Altyapı yatırımlarının finansmanı konusunda bir taraftan Dünya Bankası kaynakları yetersiz kalırken diğer taraftan özel bankalar uzun vadeli ve riskli projeler oldukları için bu yatırımları finanse etmede gönülsüz davranmaktadır. Dünya genelinde ciddi bir altyapı açığı bulunan günümüzde yatırımlar için alternatif finansman yöntemlerini tartışmak halen çok ciddi bir gereksinimdir.

Dönem başkanlığında Türkiye'nin vurguladığı üçüncü öncelik "uygulama" konusu olmuştur. Bugüne kadar G20 zirvelerinde birçok alanda belirli politikaların tasarlanması ve hayata geçirilmesi sözü verilmiştir. Bu konuda da liderlerin uzlaşma sağladığı yaklaşık 1.000 politika taahhüdü söz konusu olmuştur. Finansal regülasyonlar, vergilendirme, uluslararası finansal mimarinin etkin yönetimi gibi G20'nin çalışma alanlarını kapsayan birçok konuda eylemlere vurgu yapılmıştır. Türkiye G20'nin politika taahhütlerinin uygulamaya sokulamamasının platformun itibarını zedelediğinin altını çizerek politikaların uygulanmasının takip edilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Türkiye küresel ekonominin önemli yapısal sorunlarına ve politika taahhütlerinin sözde kalmasına yaptığı vurgu ile 2011 sonrası döneme

14. Gabriel Zucman, *The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens*, (University of Chicago Press, Chicago: 2015).

15. Niels Johannesen ve Gabriel Zucman. "The End of Bank Secrecy? An Evaluation of the G20 Tax Haven Crackdown", *American Economic Journal: Economic Policy*, Cilt: 6, Sayı: 1 (2014), ss. 65-91.

min ilgi çeken dönem başkanlıklarından birine imza atmıştır. Küresel ekonomik istikrara ve kapasite büyüme yönelik politikaların bir türlü uygulamaya sokulamaması G20'nin etkinliğini ve itibarını zedeleyerek bu uluslararası platforma yönelik ilginin azalmasına neden olmaktadır.

ARJANTİN DÖNEM BAŞKANLIĞINDA G20'NİN 2018 AJANDASI

G20 toplantılarında son yıllarda ekonomik meselelerden ziyade küresel siyaset ve jeopolitik risklere dair konu başlıklarının daha fazla tartışılması zirvenin etkinliğini azaltmaktadır. Öte yandan ABD'nin krizin etkilerini aşmaya başlaması küresel ekonomik yönetişimde ihtiyaç duyulan reformlara karşı iştahını azaltmıştır. Her ülkenin kendi başının çaresine bakması bir anlamda kendi gemisini kurtarmaya çalışması küresel yönetişim meselesini de sahipsiz bırakmaktadır.

Böylesi bir ortamda G20 Liderler Zirvesi'nin ilk kez Güney Amerika'da düzenlenmesine öncülük eden Arjantin hem kıtanın sesi olma hem de gelişmekte olan ülkelerin kalkınma meselesini gündeme getirme fırsatı bulmuştur. Arjantin zirvenin ana temasını "adil ve sürdürülebilir bir kalkınma için fikir birliği sağlamak" olarak belirlemiştir. Bu tema kapsamında Arjantin, dönem başkanlığında "iş hayatının geleceği", "kalkınma için altyapı" ve "sürdürülebilir gıda geleceği" şeklinde özetlenebilecek üç önceliğe odaklanacağını vurgulamıştır.¹⁶ Arjantin kendi öncelik alanlarının yanı sıra önceki dönem başkanlıklarının ortaya koyduğu bazı alanlarda da çalışmalar sürdürecektir. Bu alanlar kadınların güçlendirilmesi, yolsuzlukla mücadele, finansal yönetişimin sağlamlaştırılması, güçlü ve sürdürülebilir bir finansal sisteme doğru çalışmaların devamı, ticaret ve yatırımda iş birliği, küresel

vergi sisteminde adaletin artırılması, iklim değişikliğiyle mücadele, daha esnek ve temiz enerji sistemlerine geçiş şeklindedir.¹⁷

Diğer taraftan G20 Liderler Zirvesi öncesi ülkelerin ticaret, hazine ve maliye bakanları bir araya gelerek küresel meseleler ile ilgili çeşitli toplantılar gerçekleştirmiştir. Temmuz'da düzenlenen Maliye Bakanları ve Merkez Başkanları Toplantısı'nın çıktısı mahiyetindeki bildirmede küresel büyümenin daha dengesiz bir hale geldiği belirtilerek finansal kırılganlıklar, yükselen ticaret, jeopolitik gerilimler ve eşitsizlikler ile yavaş büyüme gibi kısa ve orta vadeli risklerin yukarı yönlü olduğu vurgulanmıştır.¹⁸ 13 maddelik sonuç bildirgesinde herhangi bir şekilde korumacılıkla mücadele ya da ticaret savaşlarına yönelik bir vurgu yer almamıştır. Bu konuda bir ifadenin bildirmede bulunmaması ABD'nin Hamburg zirvesinde korumacı politikalar karşısında gösterdiği tavrı hatırlatmıştır.

Bir diğer hayal kırıklığı da Eylül 2018'de gerçekleşen G20 Ticaret ve Yatırım Bakanları Toplantısı sonrası yayınlanan ancak pek ilgi uyandırmayan sonuç bildirgesi olmuştur. Her sene liderler zirvesi öncesi G20 ülkelerinin ticaret bakanları küresel ticaret ve yatırıma mesajı yatırmakta ve küresel ticaretin geleceği konusunda bildirme imzalamaktadır.¹⁹ G20 ülkelerinin ticaret ve yatırım ile ilgili mutabakat sağladığı anlaşma metninin içeriği küresel ekonominin gidişatı hakkında ipucu vermektedir. Bu yılki bildirme ilk olarak gıda ve tarımsal küresel değer zincirinin geliştirilmesi gerektiğini

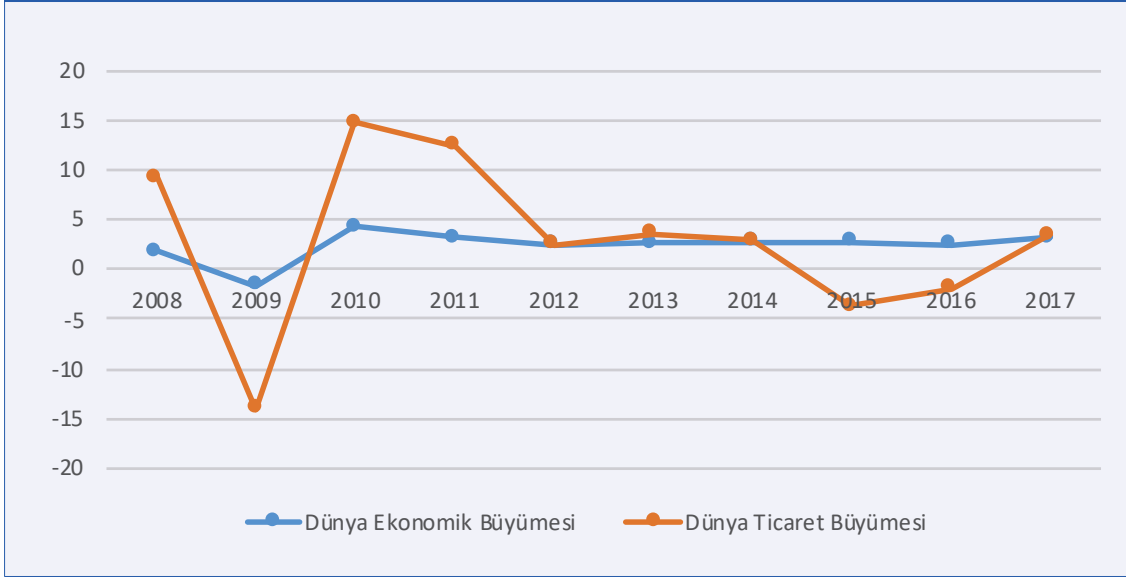
16. "G20 in Argentina Priorities", G20 Argentina 2018, g20.argentina.gob.ar/en/g20-argentina/priorities, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2018).

17. "Overview of Argentina's G20 Presidency 2018, Building Consensus for Fair and Sustainable Development", G20, g20.org/sites/default/files/docs/Marco-Conceptual-english.pdf, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2018).

18. "Communiqué-G20 Finance Ministers and Central Bank Governors Meeting", G20 Arjantin, 21-22 Temmuz 2018, g20.org/sites/default/files/media/communique_fmcbg_july.pdf, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2018).

19. "G20 Trade and Investment Ministerial Meeting", G20 Arjantin, 14 Eylül 2018, g20.org/sites/default/files/trade_and_investment_-_ministerial_statement.pdf, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2018).

GRAFİK 1. DÜNYA EKONOMİSİ VE TİCARETİNDE BÜYÜME ORANLARI (2008-2017, YÜZDE)

Kaynak: DB, DTÖ.

vurgulamıştır. Burada özellikle sürdürülebilir gıda geleceği için tarımsal küresel değer zincirinin rolü ön plana çıkarılmıştır.

İkinci konu olarak gelişmiş ülkelerin sanayiye yeniden odağa aldığı ve günümüzde artan etkisi ile yeni sanayi devriminin zorlukları ve getirdiği dönüşüme vurgu yapılmıştır. Burada dijital teknolojinin tüm sanayi sektöründe sağlayacağı verimlilik artışı ile birlikte fiziki ve dijital dünya ile mal ve hizmetler sektörleri arasındaki sınırların azaltılacağı meselesine değinilmiştir. Bildirgenin üçüncü vurgusu ise uluslararası ticaretteki gelişmelere yönelik diyalogun artırılmasıdır. Burada özellikle G20 platformunun bir diyalog ortamı sağlaması, ticaret ve yatırımlara yönelik yeni perspektifler sunması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) sisteminin mevcut ve gelecekte karşılaşılabilecek sorunlar değerlendirilmiştir. Önceki toplantıya benzer şekilde uluslararası ticaretin genişlemesine tehdit oluşturan korumacı politikalara doğrudan yer verilmemiştir.

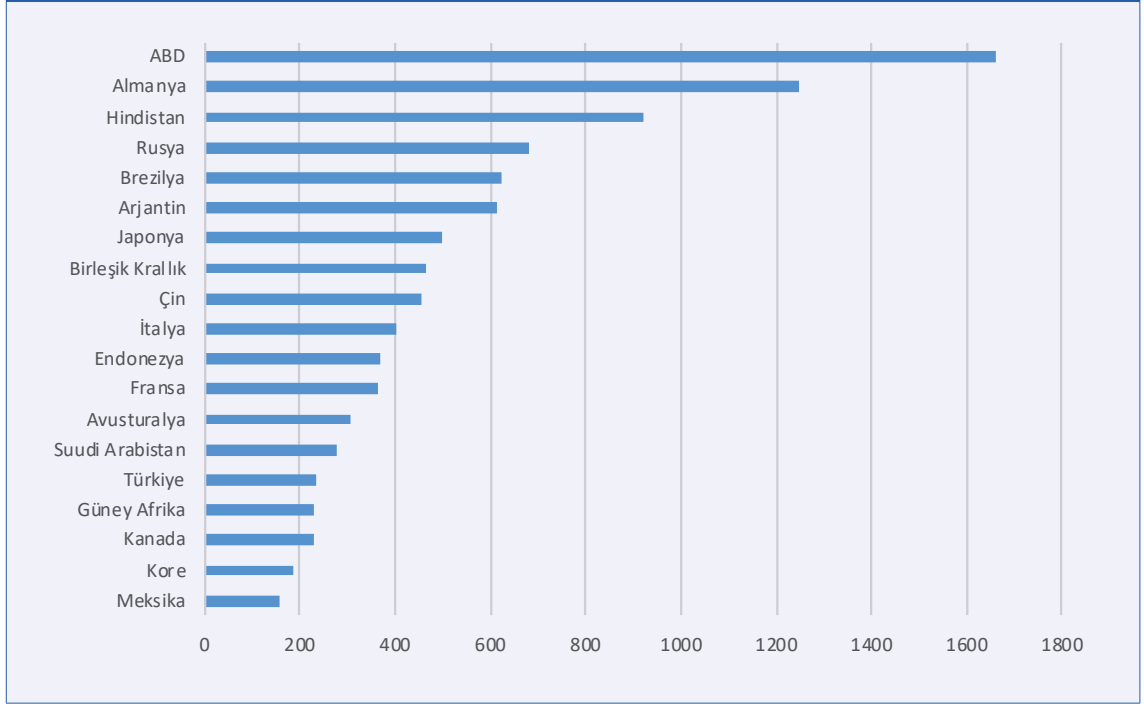
Kriz sonrası küresel ekonomik ve ticari büyüme hızlarında istenilen ivmenin tam olarak yakalanamadığı bir atmosferde (Grafik 1) ticaret savaşlarının yükselmesi küresel ekonomiye dair endişeleri artırmaktadır. Böyle bir ortamda

G20 Ticaret ve Yatırım Bakanları Toplantısı'nda ticaret savaşlarının yıkıcı etkisine yeterince vurgu yapılmaması düşündürücüdür.

Küresel Finans Krizi sonrası dünyada artan orandaki korumacı politikalar içerisinde G20 ülkelerinin önemli payı bulunmaktadır (Grafik 2). G20 ülke liderleri kriz sonrasında dış ticarete uygulanan korumacı politikalara başvurmamak hatta mevcut uygulamalarını azaltmak konusunda taahhütlerde bulunmuştur. Ancak G20 ülkelerinin krizden bugüne (Kasım 2008'den Kasım 2018'e kadar) başvurduğu 10 bin civarındaki korumacı önlem bu ülkeler tarafından verilen sözlerin tutulmadığının en açık göstergesidir. Buna göre ABD başvurduğu 1.661 korumacı önlemle ilk sırada yer alırken onu 1.249 önlem ile Almanya izlemektedir.

Ticaret savaşları meselesinin G20 Liderler Zirvesi'nde daha fazla gündeme getirileceği tahmin edilmektedir. Nitekim G20 zirvesi yaklaştıkça gözler ABD-Çin üzerine odaklanmaktadır. 18 Kasım 2018'deki Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) Zirvesi'nde iki ülke arasındaki anlaşmazlıklar tansiyonu yükseltmiş ve APEC tarihinde ilk kez sonuç bildirgesi yayınlanmamıştır. Trump'ın katılmadığı zirvede yardımcısı Mike Pence, Ku-

GRAFİK 2. G20 ÜLKELERİNİN ALDIĞI KORUMACI ÖNLEMLER (KASIM 2008-KASIM 2018)

Kaynak: "Independent Monitoring of Policies that Affect World Commerce", Global Trade Alert, www.globaltradealert.org, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2018).

şak ve Yol Girişimi projesine işaret ederek Çin'i diğer ülkeleri borç batağına sürüklemekle suçlamıştır. Çin Başkanı Xi Jinping ile ABD Başkanı Donald Trump'ın ikili görüşmesi bu açıdan dikkatle takip edilecektir. İran yaptırımları bu G20 toplantısında liderler arasında en hararetli şekilde tartışılacak bir diğer konu başlığıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

G20, Küresel Finans Krizi'ne yol açan nedenlerin bir kez daha oluşmasını engellemek ve krizle daha etkin mücadele etmek için 2008'den itibaren liderler düzeyinde toplanmaya başlamıştır. İlk toplantılarda sorunlara yönelik yapılan samimi itiraflar ve ortaya konan cesur politika taahhütleri G20 ile ilgili umutların yükselmesine neden olmuştur. Krizin kendini en ağır hissettirdiği ilk yıllarda küresel ekonominin daha istikrarlı bir zemine oturması için çeşitli politikalar hayata geçirilmiştir. Ancak krizin etkisinin soğumaya başlaması ve uluslararası siyasi meselelere dair ülkeler arasındaki görüş farklılıklarının daha belirgin

hale gelmesiyle G20'nin etkinliğinde hissedilir bir gerileme yaşanmıştır.²⁰

Bir taraftan küresel ekonomiden aldığı payın azalması diğer taraftan kendisini tam anlamıyla dengeleyebilecek bir gücün olmaması ABD'nin – etkinliğini daha uzun yıllar korumak adına– sert ve sınırlı tavırlar almasına sebebiyet vermektedir. Ekonomik, siyasi ve askeri ölçeklerde veya ideolojik olarak bir rakibinin bulunmaması ABD'nin küresel ekonomik ve güvenliğe dair yaptığı harcamalarda ve reform yapma iştahında azalmaya yol açmaktadır. Diğer taraftan Çin son 35 yılda ekonomik büyüme anlamında çok önemli bir mesafe kat edip küresel ekonomiden aldığı payı hızla artırsa da dış politika birikimi ve askeri kapasite olarak ABD'yi dengeleyebilecek bir ülke konumuna henüz gelmemiştir. Çinli yetkililer de bunun için erken olduğunu ve bu aşamada böyle bir iddialarının bulunmadığını belirtmektedir. AB ise kendi

20. Daha detaylı bir tartışma için bkz. Ian Bremmer, *G Sıfır: Küresel Liderler ve İttifaklar Çağının Sonu*, (Final Kültür Sanat Yayınları, İstanbul: 2014).

içinde çözmeye çalıştığı Yunanistan krizi, İspanya ve İtalya gibi Güney Avrupa ülkelerindeki siyasi çalkantılar, mülteci meselesi ve Brexit süreci gibi gelişmeler sonrasında bir hayli güç ve itibar kaybetmiştir. Türkiye, Rusya, Brezilya ve Güney Afrika gibi bölgesel güçlerin uluslararası meselelerde etkinliklerinin artmasının da bir yansıması olarak karşılaştığı yaptırım ve spekülasyon atakları bu ülke ekonomilerinin yüksek faiz ve kur gibi sorunlar yaşamasına neden olmuştur.

Bütün bu gelişmeler G20 ülkelerinin ortak çıkarlar doğrultusunda koordineli bir şekilde hareket ederek küresel ekonomide istikrarı sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak şu aşamada G20 ile ilgili büyük beklentiler taşımak gerçekçi değildir. ABD ve Çin arasındaki dengeleme süreci belli bir aşamaya gelmeden, AB ülkeleri önemli yapısal sorunlarına çözüm bulup entegrasyonun geleceğini tam anlamıyla belirlemeden ve Batılı ülkeler bölgesel güçlerin önceliklerine saygı duymaya başlamadan G20 gibi çok uluslu bir platformun başarıya ulaşması zordur. Küresel ekonomiye dair politikalarda koordinasyon ve kapsayıcılığı sağlamaya yönelik çıkmazın bilincinde olmakla birlikte G20'nin küresel ekonomik istikrara yönelik orta ve uzun vadede şu adımları atması beklenmektedir:

- Küresel ekonominin daha istikrarlı ve adil bir yapıya kavuşabilmesi için ülkelerin politikaların oluşturulması ve uygulanmasında koordineli hareket etmesi önemli bir gereksinimdir. Küresel Finans Krizi sonrasındaki ilk birkaç toplantıda koordinasyonun sağlanmasına dair bir umut yeşerse de daha sonra aynı eğilim devam ettirilememiştir. Ticaret savaşları, iklim değişikliği anlaşması ve İran yaptırımları gibi meseleler ülkeler arasındaki politika koordinasyonunun daha da gerilemesine neden olmuştur. G20'nin yaptırım gücüne sahip bir karar merci değil tavsiyelerde bulunan bir platform olması koordinasyonun

sağlanmasını zorlaştırmaktadır. G20'nin zamanla çeşitli konularda denetim ve yaptırım gücüne sahip bir kurumsal yapıya dönüştürülmesi planlanabilir.

- G20 ülkelerinin finans sektörüne yönelik reformları daha fazla ciddiye alması gerekmektedir. Finans sektörünün aşırı büyümesi ekonomilere zarar vermektedir. Finans sektörünün büyüklüğünü ve ekonomideki ağırlığını optimal seviyelere çekmek için denetleme ve düzenlemelerde küresel çapta koordineli bir şekilde hareket edilmesi şarttır.

G20 Liderler Zirvesi'nin ilk kez Güney Amerika'da düzenlenmesine öncülük eden Arjantin hem kıtanın sesi olma hem de gelişmekte olan ülkelerin kalkınma meselesini gündeme getirme fırsatı bulmuştur.

- Krizler en temelde aşırı borçluluğun neden olduğu risklerin taşınmaz duruma gelmesi ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Bazı dönemlerde hane halkları ve şirketlerin aşırı borçlanmaları krizlere zemin hazırlarken bazen de kamu sektöründe borçların şişmesi krizlere davetiye çıkarmaktadır. Ekonomilerin kırılma seviyesini artıran yüksek borçluluk sorununu çözmek için aşırı tüketimi dizginlemek gerekmektedir. İnsanları sürekli tüketime yönlendiren anlayışın değişmesi aşırı tüketim ve üretimin yol açtığı çevresel felaketlerin önüne geçmek için de önem arz etmektedir.
- Tartışmalı konuların başında yer alan kredi derecelendirme piyasası ile ilgili sadece ülkelere kredi notu verecek bir uluslararası derecelendirme kuruluşu kurulması yerinde bir adımdır. Bütün G20 ülkeleri bu

kuruluşa üye olur ve adil bir oy dağılımı ile bu kuruluşun kurulmasına katkı sağlar. IMF ve Dünya Bankası'ndan farklı olarak bu kuruluşun yönetiminde gelişmekte olan ülkelerin hak ettikleri payı kuruluş aşamasında almaları güven kurulması açısından yerinde bir adım olabilir. Hatta bu kuruluşun başına gelişmekte olan ülke vatandaşlarından ehil bir insanın atanması düşünülebilir. Daha şeffaf bir metodoloji ile adil notlandırma yapmaya odaklanacak bu yeni uluslararası derecelendirme kuruluşu bu piyasadaki oligopolistik yapıyı kırmak için makul bir çözümdür.

- IMF ve Dünya Bankası'nın küresel ekonominin ihtiyaçlarına cevap verecek oranda kaynaklarının çoğaltılması ve yönetiminde oy hakkının daha adil bir şekilde paylaşılması bu kurumların etkinliği ve itibarını artırmak için elzemdir. Bu reformların devreye girmemesi neticesinde ortaya çıkan Asya Altyapı Yatırım Bankası ve Yeni Kalkınma Bankası gibi alternatif girişimler bölgesel kalkınma için önemli katkılar vermeye aday olsalar da Batılı gelişmiş ülkelerin alternatif kuruluşların gelişmesini engellemeye yönelik takınacakları tavır amacın tam olarak gerçekleşmemesine yol açabilir. Bir taraftan Batılı gelişmiş ülkelerin IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların Batı merkezli yapılarının değişmesine izin vermemesi bir taraftan da yeni alternatiflerin önünü kesmeye çalışması küresel ekonomide istikrarın sağlanmasına ve bölgeler arasındaki gelir uçurumunun kapanmasına yönelik umutları azaltmaktadır. G20'nin bu açmaza son vermeye yönelik baskı oluşturabilecek en önemli platform olduğu unutulmamalıdır.
- Dördüncü Sanayi Devrimi olarak adlandırılan yeni teknolojik dönüşümün nesnele-

rin interneti, yapay zeka, akıllı robot, siber fiziksel sistemler, büyük veri ve 3D yazıcı gibi birçok yeniliği üretime entegre ederek ekonomide ciddi bir kırılma yaşatacağı düşünülmektedir. Teknolojinin önceki sanayi devrimlerinden farklı olarak daha hızlı ve yaygın bir şekilde sektörlere yayılması beklenmektedir. Bu dönüşümün kazananları gibi kaybedenleri de olacaktır. Bu süreç sadece vasıfsız işlerde değil zihinsel yeteneklerle rutin işleri gerçekleştiren vasıflı iş kolları için de istihdam kaybı anlamına gelebilir. Dünya genelinde bu süreçten zarar göreceklere kayıplarını telafi edici politikaların hayata geçirilmesi küresel ekonomi ve siyasetin istikrarı açısından çok büyük önem arz etmektedir. Dünya maalesef 1970'lerle birlikte yükselişe geçen Üçüncü Sanayi Devrimi ve küreselleşme dalgalarında reel gelir olarak gerileme yaşayan kitlelerin kayıplarını telafi edici mekanizmalar geliştirememiştir. Bu politika başarısızlığının Küresel Finans Krizi'nin oluşmasında, aşırı sağ siyasetin yükselişe geçmesinde ve ticaret savaşlarının bir politik malzeme olarak kullanılmasında çeşitli yönden etkileri bulunmaktadır. G20 ülkelerinin Dördüncü Sanayi Devrimi'ni daha iyi yönetmeleri için kapsayıcı politikalar ortaya koymaları gerekmektedir. Üretkenliğe ve genel refah artışına dönüşmeyen, sadece yeni görünmek için ortaya çıkarılmaya çalışılan teknolojilerin önüne geçilmeli, bazı teknolojiler olağan seyrin dışına çıkarak gerçekten faydalı olabileceği zaman diliminin çok daha öncesinde yaygınlaştırılmaya çalışılmamalı ve bu süreçten iş kaybı ve gelir açısından zarar görebilecek kesimlerin kayıplarını telafi edici sosyal politikalar hayata geçirilmelidir. Aksi takdirde daha da derinleşecek işsizlik ve gelir eşitsizliği gibi problemlerin önümüzdeki on yıllarda

derin sosyal, siyasi ve ekonomik travmalara yol açması hiç de uzak değildir.

- Gelişmekte olan ülkelerin kendi sanayilerini korumak için yeteri kadar hareket alanı sağlamaması, sermayenin haklarını emeğe göre aşırı koruması ve gelişmiş ülkelerin cezai yaptırımları suistimal etmeye açık olması gibi nedenlerden dolayı uluslararası ticaret anlaşmaları günümüzde en çok tartışılan konu başlıklarından biri haline gelmiştir. Uluslararası ticaretin pozitif yönlerini daha fazla açığa çıkaracak, daha adil çok taraflı anlaşmaların nasıl dizayn edilebileceği ile ilgili G20'nin bir girişim başlatması gerekmektedir. Aksi takdirde derinleşme eğiliminde olan ticaret savaşları küresel ekonomik büyümeyi potansiyelinin altına çekebilir.
- Vergi cennetlerine yönelik geniş katılımlı uluslararası anlaşmalar ortaya konmadığı müddetçe G20 ülkelerinde refah devleti sisteminin ihtiyaç duyduğu yeterli vergi gelirlerine ulaşılabilmesi mümkün değildir. Dijital teknolojiler etkin kullanıldığı takdirde vergi kaçırma olaylarının ortaya

çıkartılması kolaylaşacak ve şirketlerin daha şeffaf olmaları için baskı artacaktır. Gabriel Zucman'ın önerdiği gibi dijital teknolojiler sayesinde dünyadaki bütün varlıkların envanterleri çıkarılarak küresel bir finansal kadastro oluşturulabilir. Bu sayede hangi insanın ve şirketin nerede ve ne kadar parasının olduğu ortaya çıkartılarak vergi kaçakçılığının önü belli bir ölçüde alınabilir.

- Son yıllarda artan iç savaşlar ve iklim değişikliğinin bir yansıması olarak daha sık görünen kıtlıkların yol açtığı mülteci dalgalarının göğüslenmesi, mültecilere insani yaşam koşulları sunulması ve ortaya çıkan ekonomik maliyetin sadece belli başlı ülkelere yüklenmemesi için finansal kaynaklara ihtiyaç bulunmaktadır. G20 ülkeleri bir inisiyatif başlatarak yoğun mülteci akınlarına maruz kalan şehirlerin sadece mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kullanabilecekleri tahvil gibi finansal enstrümanları çıkarmaları ve çeşitli mekanizmalarla bu enstrümanlara küresel ölçekte yatırım yapılması teşvik edilebilir.

Lehman Brothers'ın iflas edip dünyanın Küresel Finans Krizi gerçeğiyle yüzleşmeye başlamasının ardından on yıl geçmiştir. Krizin ardından politika yapımı açısından ön plana çıkan aktörlerin başında G20 gelmektedir. G20, Küresel Finans Krizi'nin etkilerini azaltması ve yeni krizleri önleyecek reformlara öncülük etmesi beklenen bir platformdur. Ancak son birkaç yıldır liderler zirvelerinde küresel siyasete dair konuların giderek daha fazla ağırlık kazanması ülkeler arasındaki fikir ve çıkar farklılıklarını daha da derinleştirerek G20'nin etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır. Son yıllardaki küresel yönetim meselesinde uzlaşının sağlanamadığı zirveler daha sönük geçmekte ve sonuç bildirgeleri iyimserlikten uzak kalmaktadır. Yerleşik ve yükselen güçler arasındaki küresel reform önceliklerinde görülen ayrışmalar daha belirgin hale gelmiştir. Küresel finansal mimarinin yeniden şekillenmesine pozitif katkılar sağlasa da kurumsal bir sekreteryaya ve yaptırım gücüne sahip olmayan G20 vaat ettiği birçok politikayı hayata geçirememiştir. Bu da küresel ekonominin gidişatında iyimser beklentilerin yerini hayal kırıklıklarına bırakmasına sebep olmaktadır.

Bu yıl G20 dönem başkanlığını devralan Arjantin, Liderler Zirvesi'nin ilk kez Güney Amerika'da düzenlenmesine öncülük etmektedir. Buenos Aires'te yapılan zirvenin ana teması "adil ve sürdürülebilir bir kalkınma için fikir birliği sağlamak" olarak belirlenmiştir. G20 dönem başkanı Arjantin bu tema kapsamında "çalışma hayatının geleceği", "kalkınma için altyapı" ve "sürdürülebilir gıda geleceği" şeklinde özetlenebilecek üç öncelik saptamıştır. Her ne kadar Arjantin hem kıtanın sesi olma hem de geliştirmekte olan ülkelerin kalkınma meselesini gündeme getirme fırsatı taşısa da bu zirvenin odağında ABD'nin geleneksel müttefiklerini karşısına alma pahasına izlediği korumacı politikalar, ABD-Çin arasında karşılıklı misillemelerle sürdürülen ticaret savaşı ve İran yaptırımları bulunmaktadır. Bu analiz Arjantin dönem başkanlığında gerçekleşen G20'nin 2018 ajandasını, Küresel Finans Krizi'nin üzerinden geçen on yıl sonrasında zirvenin küresel ölçekli yapısal sorunları çözmede ve küresel ekonomiye destek olmada ne derece başarılı olduğunu ve G20 ile ilgili yaşanan hayal kırıklıklarını ele almaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE • BERLİN

www.setav.org